

КУЛЬТУРИ СХОДУ І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

УДК 316.647.82(=1:521)(091)

АЙНУ В СУЧАСНІЙ ЯПОНІЇ

Наталія Бортнік

*КНУ імені Тараса Шевченка,
бульв. Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна, 01601,
тел. +0660243107, e-mail: Nataliia.eight@gmail.com*

Розглянуто проблему дискримінації айну в Японії, починаючи від епохи Нара до XXI століття. Спираючись на дослідження японських учених, докладно проаналізовано, в яких саме сферах відбувається дискримінація та чому саме вона існує.

Ключові слова: дискримінація, айну, епоха Нара, епоха Мейджі, розробка земель Хоккайдо, організація Утарі.

Переважаюча більшість людей звикла сприймати Японію, як країну-мононацію. Проте на території цієї країни проживає більше 4 % меншин, які зазнають дискримінації на такому ж рівні, як і, наприклад, негроїдна раса в Європі чи Америці. До таких меншин, як ми знаємо, в Японії належать: каста бураку, корейці, населення Окінави, китайці та, безумовно, айну. Чисельність населення Японії становить 130 мільйонів, з них 4 % – це 5 мільйонів осіб, а за деякими підрахунками цифра сягає 6 % [5, с. 12]. Отже, в Японії кожного дня дискримінації зазнає доволі велика кількість людей. Навіть зараз, якщо рід нареченого належить до касты буракумінів, батьки нареченої в більшості випадків не дадуть згоду на одруження [5, с. 24].

Що стосується безпосередньо айну, то перші примусові виселення айну з острова Хонсю відбулися за підрахунками вчених у період Нара [4, с. 98]. Племена ебісу, тобто племена айну, були виселені на північний острів Японії. Зараз зустрічаємо легенду в фольклорі айну про примусове виселення цього племені [2, с. 25–26]. У легенді йдеться, про те, що айну Боги дали меч, а японцям (ваджін) – золото. Тому, незважаючи на те, що айну були сильніші духом, вони програли, оскільки були бідніші.

Друга хвиля знущань над айну відбулась у період Мейджі. Уряд, маючи на меті реформування, розроблення земель острова Хоккайдо, віддав айну найгірші землі, заборонив розмовляти мовою айну, проводити обряди (наприклад, було заборонено виловлювати тунець навіть для ритуалів [2, с. 146]), було заборонено репрезентувати, ідентифікувати себе як айну. Відбувалася політика асиміляції, віталися шлюби між японцями та айну. Уряд Японії дозволяв дітям айну навча-

тися у школах-інтернатах лише заради однієї мети – навчити їх найпростіших технічних навичок, щоб примусити айну займатися тяжкою працею. Якщо айну і дозволяли займатися фермерством, то на дуже поганих, нерозроблених землях. Усе це призвело до скрутного економічного становища айну.

Можливо, саме такі історичні події повпливали на те, що зараз більша частина айну не ідентифікують себе як таких. Саме тому важко підрахувати, скільки зараз в Японії насправді проживає айну. Згідно з дослідженням, яке було проведене у 1994 році урядом, у Японії проживає 24 381 айну, 50 000 осіб – це айну наполовину, 150 000 мають родичів айну (за деякими підрахунками ця цифра сягає 1 мільйона) [6, с. 98]. Багато хто з айну бере японські прізвища, їде у великі міста, одружується з японцями, відмовляється визнавати себе айну. Проте чимало айну докладають чимало зусиль, щоб зберегти свою культуру, мову, традиції, незважаючи на існуючу дискримінацію. Дослідник айну Річард Сідл зазначає: “Це диво, що після сотні років колонізації, дискримінації, знущань, населення айну все ще існує” [1, с. 12].

Доречно зауважити, що починаючи з другої половини 90-х років минулого століття зі сторони уряду ставлення до населення айну починає змінюватися, на допомогу також приходять міжнародні організації. З 1987 року айну починають брати участь у різних заходах, які проводить ООН. Проте лише у 2008 році айну було офіційно визнано корінним населенням Японії, і зроблено це не через велике бажання уряду захистити айну, а через територіальну проблему з Росією, оскільки визнавши айну корінним населенням, можна було отримати більше шансів оволодіти Курильськими островами.

На сучасному етапі в Японії існує організація Утарі (Утарі Кьокай), яка співпрацює з ООН та захищає населення айну, його культуру і мову. Проте майже половина членів цієї спілки є японцями, котрі часто використовують цю організацію для власної наживи. Взагалі, на території Японії залишилося небагато чистокровних айну, які вільно володіють своєю мовою та зберігають традиції, ще залишилося трохи айну, які є наполовину айну, наполовину японцями.

Що ж стосується дискримінації на побутовому рівні, а не на політичному, то самі айну відзначають наявність дискримінації, мовляв, часто японець підходить і просить разом сфотографуватися, а коли відповідаєш, що згоден, то у відповідь чуєш: “Ви так добре володієте японською”. Займаючись промислом у поселеннях, куди зазвичай приїжджають туристи зі всієї Японії та всього світу, айну чують, як їх називають “гайджін” тобто “іноземець”, хоча у графі національності у айну теж написано “Японія” [4, с. 76].

Серед найрозповсюдженіших образ, які переважно стосуються айну, є така: “А, іну!”, що означає “О, собака”, оскільки, якщо прибрати першу літеру від слова “айну”, вийде слово “іну”, тобто “собака” [3, с. 48]. Так дуже часто дражнять дітей айну у школі, якщо раптом дізнаються, що вони айну. А не розрізнити айну від японця, майже неможливо, оскільки айну вищі на зріст, у них більші очі, одним словом упізнати айну може навіть іноземець.

За дослідженнями, що були зроблені у 1999 році урядом префектури Хоккайдо, 46,1 % відповіли, що дискримінація існує, що вони або їхні родичі чи

знайомі зазнають приниження. Серед школярів 47,3 % усе ще відчують дискримінацію. Наприклад, були зафіксовані такі випадки, коли батьки не дозволяли гратися своїй дитині з айну, мовляв: “Не грайся з ним, він айну”. Також з’ясували, що середню школу відвідують 93 % дітей айну, коли середній рівень на Хоккайдо становить 98 %. Лише 16,1 % дітей айну навчаються в університетах, коли середній рівень по країні становить 36 %. 46,6 % відповіли, що їм відмовили у шлюбі, через належність до айну, а 23 % опитаних отримали відмову без пояснення, коли намагалися влаштуватися на роботу у Токіо [5, с. 226–234].

Така статистика не є вигаданою, хоча, коли японець бачить ці шокуючі цифри, дивується, мовляв, у Японії не існує дискримінації, проте все це відбувається до того моменту, як айну потрапляє до соціальної групи, де сам японець знаходиться. Зафіксовано чимало випадків, коли японці, нібито прийнявши айну до своєї компанії, поза очі, просто сміються з нього.

Про те, що в Японії існує дискримінація, заявив і Спеціальний доповідач ООН зі сучасних форм расизму, расової дискримінації, ксенофобії пан Дуду Д’єн. До його завдань входила оцінка чинників як, зокрема, класова система, схожа на кастову, яка сприяє дискримінації. Іншим завданням доповідача було вивчення заходів, які вживає уряд, та оцінювання їх ефективності. Оцінювання проводили шляхом збору інформації з державних джерел, місцевої влади, недержавних організацій, а також шляхом опитування людей, які страждають від дискримінації в японському суспільстві.

Доповідь про результати своєї праці в Японії у липні 2005 року Дуду Д’єн презентував у січні 2006 року.

У доповіді Спеціальний доповідач зробив висновок, що в Японії існує расова дискримінація, якої зазнають три групи населення: 1) народи бураку, айну, мешканці Окінави; 2) корейці, китайці; 3) іноземці та переселенці з усього світу.

Зустріч Дуду Д’єна з айну була організована, щоб вони особисто змогли розказати йому про існуючі проблеми. Це допомогло Спеціальному доповідачеві оцінити становище айну та підтвердити той факт, що політика асиміляції 1867 року нанесла величезний відбиток на культурне та соціальне життя айну XXI століття. Дуду Д’єн визнав, що: 1) мова айну є під загрозою зникнення, 2) рівень освіти, соціального забезпечення, охорони здоров’я айну суттєво відрізняється порівняно з основним населенням Японії.

Багато айну бажать лише одного, щоб їх залишили у спокої, не звертали на них уваги. Уряд Японії стверджує, що дискримінації в Японії не існує. Проте чи можна вирішити питання, просто замовчуючи його. Якщо про айну не говорити, не досліджувати, не записувати фольклор з уст тих, хто ще пам’ятає його, не навчати дітей мови айну, не знайомити японців з цією народністю, то багато хто з дослідників робить припущення, що дуже скоро айну повністю асимілюють з японцями, а мова та культура айну буде існувати лише у книжках та музеях [2, с. 97].

Стаття: надійшла до редакції 16.12.2013

доопрацьована 20.02.2014

прийнята до друку 23.04.2014

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *George A. De Vos*. Japan's minorities: burakumin, Koreans and Ainu and Okinwans / *George A. De Vos and William O. Wetherall*. – London, 1983. – 18 p.
2. *Kirsten Refsing*. Religion and folklore / *Kirsten Refsing*. – London, 2002.
3. *Michael Weiner*. Japan's minorities: illusion of homogeneity / *Michael Weiner*. – London, 2009. – 234 p.
4. アイヌの暮らしと言葉 北海道教育庁社会教育部文化課編. 1989年
5. アイヌ差別問題読本 小笠原. 1997年
6. 近代化の中のアイヌ差別の構造 成田得兵. 1998年

DISCRIMINATION OF AINU IN MODERN JAPAN

Natalia Bortnik

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601,
tel. +0660243107, e-mail: Nataliia.eight@gmail.com*

This article deals with the problem of discrimination of Ainu race in Japan, beginning from Nara period till nowadays. Mainly using the investigation of Japanese scientists, it was analyzed in what spheres and why the discrimination exists.

Key words: discrimination, Ainu, Nara period, Meiji period, exploitation of lands of Hokkaido, Utari organization.

ДИСКРИМИНАЦІЯ АЙНУ В СОВРЕМЕННОЙ ЯПОНИИ

Наталія Бортнік

*КНУ імені Тараса Шевченка,
бульв. Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна, 01601,
тел. +0660243107, e-mail: Nataliia.eight@gmail.com*

В статье речь идёт о дискриминации айну, начиная с эпохи Нара заканчивая XXI столетием. Основываясь на исследованиях ученых, в статье подробно расписаны виды и причины дискриминации на современном этапе.

Ключевые слова: дискриминация, айну, эпоха Нара, эпоха Мейдзи, разработка земель Хоккайдо, организация Утари.